

TÖBBNYELVŰ OSZTÁLYTEREM

Hatékony nyelvtanulás vagy bábeli zűrzavar?

Valósággá válhat az, hogy az iskolában minden tanuló bátran használhatja azt a nyelvet, amelyben a legjobb, akár a saját anyanyelvét, még ha az el is tér az oktatás nyelvétől? Hogyan kezelhető egy többnyelvű osztály? Hogyan járulhat hozzá a tanár tudatos nyelvhasználata a tanulási folyamat sikeréhez? Felléphet-e a szaktanár nyelvtanárként?





Miközben Európában egyre gyakrabban látunk arra utaló jeleket, hogy nagyobb teret nyernek a szélsőséges eszmék és fokozódik az idegenellenesség, tömegek menekülnek az Európai Unió országaiba a világ konfliktuszonáiból a hátrahagyottnál biztonságosabb, élhetőbb élet reményében. A menekültek között családok is szép számban találhatók, akiknek a gyermekei iskoláztatására előbb vagy utóbb a magyar oktatási intézménynek is fel kell készülniük. Ez olyan kihívás, amilyennel korábban – ilyen mértékben legalábbis – nem kellett szembenézniük a hazai iskoláknak. Habár a migránsok érkezése kevésbé látványos módon már régóta tart, és ma már egyre több általános iskolai osztályban van nem magyar anyanyelvű kisgyermek, eddig ez a kérdéskör jóval kevesebb figyelmet kapott.

A 2013/2014-es tanévben összesen 13.980 külföldi állampolgárságú tanuló vett részt a magyar közoktatásban (Statistikai tájékoztató, Oktatási Évkönyv 2013/2014). Ha figyelembe vesszük, hogy csak 2015-ben

már több mint 170 ezer menedékjogi kérelmet regisztráltak hazánkban, és nyár végéig közel 8.500 kísérő nélküli kiskorú menekült érkezett, mindenképpen felmerül a kérdés, hogy hogyan oldható meg a migráns gyerekek tömeges iskoláztatása. Habár egyelőre úgy tűnik, a menekülteknek csak a töredéke kíván letelepedni Magyarországon, mégis érdemes azzal számolnunk, hogy a nem magyar anyanyelvű tanulók száma megnövekszik a közoktatásban.

Nagyon fontos lenne, hogy ezekre a tanulókra ne mint a tanulási folyamat kerékkötőire tekintsünk, hanem mint olyan tudás hordozóira, amely mind a tanulótársak, mind a tanárok, mind az iskola számára értékes kincsnek bizonyulhat. Ehhez a megközelítéshez újfajta tanítási módszerekre, befogadó pedagógiai gondolkodásmódra lenne szükség. Az alábbiakban egy ír és egy osztrák kezdeményezésről olvashatunk, amelyek erre a problémára keresték a választ. Bár eltérő megoldásokat találtak, de a két példa szellemisége egy töről fakad, melynek lényege a befogadó gondolkodásmód.

A tanulás sikerének alapfeltétele a nyelvtudás, mivel minden tudásanyagot valamilyen nyelven sajátítunk el, legyen az a saját anyanyelvünk vagy egy idegen nyelv. A tanulási folyamat sikere más feltételektől is függ, pl. a tanuló életkörülményeitől, a társadalmi integráció fokától, vagy érzelmi tényezőktől, mint pl. a tanulási motiváció, az oktatás nyelvéhez való viszonyulás, és végül az iskolai tanulási körülményektől. A megoldatlanul maradt feladatok, az értő olvasás hiánya mind arról árulkodhatnak, hogy a tanulónak gondot okoz a tanulásban a nyelvtudás hiánya. A nyelvtudásbeli hiányosságokkal küzdő gyerekeknek az összes tantárggyal meggyűlhet a bajuk, mivel a szövegek alkotásához, a szóbeli magyarázatokhoz, illetve az érveléshez magas szintű nyelvi műveltségre van szükségük, ami attól is függ, hogy saját anyanyelvükön milyen fejlett ez a képességük. Emellett ismerniük kell azokat a „szakszavakat” is, amelyeket elsősorban iskolai környezet-

ben használnak, illetve ott mást jelentenek. Ilyenek pl. a geometria, számegyenes, sugár, párhuzamos, tárgyeset, stb. kifejezések. Ezeknek a nyelvi készségeknek az elsajátítása, illetve fejlesztése az iskolában hosszú évek alatt történik. Az a migráns tanuló, aki éppen csak „konyhanyelvként” vagy még úgy sem beszéli a magyar nyelvet, érthető módon nem sok azonnali sikerre számíthat az iskolában.

MIT TEHET AZ ISKOLA?

A *Scoil Bhríde Cailíní*, Blanchardstown iskola Dublin külvárosában példaértékű választ adott a kihívásokra, amelyben az önálló tanulást, a többnyelvűséget és a migráns tanulók integrálását tűzték ki célul. Az iskola példáját *David Little*, a Dublini Egyetem professzora mutatta be 2014 áprilisában az EU Többnyelvűségi Kerekasztalán. A professzor szerint „ha tényleg komolyan vesszük a befogadó gondolkodásmódot, akkor a nyelvtanításban is integrált módszerekre van szükségünk”, vagyis a nyelvtanításban figyelembe kell venni az oktatás nyelvét, az iskolában oktatott egyéb idegen nyelveket és a migránsok anyanyelvét is. Az írországi leányiskolába 322 diák jár, akik 80%-ának nem angol vagy ír az anyanyelve. Többségük csak nagyot keveset vagy egyáltalán nem beszélt angolul, amikor elkezdte az iskolát. Jelenleg 49 különböző nyelven, köztük magyarul is beszélnek a tanulók az iskolában.

Az iskola a helyzet kezelésére 4 alapelvet dolgozott ki:

- 1) Befogadó gondolkodásmód: az iskola nyitott a diákságának sokféleségére és vallja, hogy minden diák felelős a saját tanulásáért.
- 2) Nyitott nyelvpolitika: sem az osztályteremben, sem azon kívül nem korlátozzák a diákokat saját anyanyelvük használatában.
- 3) Rugalmas nyelvhasználat támogatása és fejlesztése: a diákok anyanyelvére a tudás forrásaként tekintenek, amely minden tanuló számára elérhető.



- 4) Nagy hangsúlyt fektetnek a tanulók szövegértésének fejlesztésére angol, ír, francia nyelveken és a tanulók anyanyelvén: a produktív és receptív készségek fejlesztése kölcsönösen támogatja egymást.

Az iskola a szülőkkel is szoros együttműködést alakított ki, arra alapozva, hogy a gyermekek anyanyelvének fejlesztése is kiemelten fontos feladat, és ebben otthon a szülei tudják legjobban támogatni őket. A tanulókat az iskolában arra bátorítják, hogy bátran fejezzék ki magukat azon a nyelven, amelyik a legtermészetesebb számukra. Ahogyan az évek során egyre magasabb osztályokba lépnek, a tanárok is fokozatosan egyre komplexebb feladatokkal és módszerekkel fejlesztik a tanulók nyelvi készségeit angol és ír nyelven, miközben a tanulók anyanyelvét is megbecsülik, lehetőséget adva arra, hogy a gyerekek egymásnak is tanítsák ezeket a nyelveket játékokon és dalokon keresztül.

A szövegértési és szövegalkotási feladatokat fokozatosan vezetik be két nyelven – angolul és írul vagy angolul/írul és a tanulók anyanyelvén. A diákok lefordítják a kulcsszavakat vagy mondatokat a saját anyanyelvükre, majd amikor a szövegalkotásra kerül sor, kiválasztják azt a témát, amiről írni szeretnének, és ugyanazt a szöveget 2 vagy 3 nyelven is elkészítik.

Ebből a módszerből világosan látszik, hogy a gyerekek nagyon hamar elsajátítják a nyelvi rugalmassághoz szükséges készségeket, megerősödnek saját identitásukban és saját többnyelvűségükben. Amikor tízéves korukban elkezdnek franciául is tanulni, már mindannyian rendelkeznek olyan készségekkel, amelyek az új idegen nyelv elsajátítását megkönnyítik, és képesek azokra a nyelvtani vagy lexikális hasonlóságokra építeni, amelyek a különböző nyelvekben megtalálhatóak. Ehhez kapcsolódik a társak általi és az önértékelés, az alábbi 4 alapfelvétellel:

- 1) A többnyelvű diákok akkor tanulnak a leghatékonyabban, ha bátorítják őket, hogy bárhol, bármikor fejezzék ki magukat minden olyan nyelven, amelyet ismernek.

- 2) Még a legfiatalabb tanulók is tudják, hogyan használhatják saját anyanyelvüket a tanulásukat segítő eszközeként.
- 3) A beszéd-készség, a szövegértés és a rugalmas nyelvhasználat fejlesztése olyan komplex folyamat, amelyben az olvasás és írás támogatja a hallásértést és a beszédet, és ez fordítva is igaz.
- 4) A rugalmas nyelvhasználat egy tanulást támogató eszköz, ugyanakkor a tanulás egyik legfontosabb eredménye is.

A gyakorlat azt mutatja, hogy ezzel a módszerrel a tanulók saját tanulásuk motorjává válnak, mivel a tanórákon figyelembe veszik a már meglévő tudásukat, készségeiket és érdeklődésüket, így motiváltak a tanulásra. Természetesen felmerülhet az aggodalom, hogy ha túl sok időt töltenek el a tanulók a különböző idegen nyelvekkel, az hátráltathatja őket abban, hogy elsajátítsák az oktatás nyelvét. Ebben az esetben nemzeti felmérések angolból és matematikából azt bizonyították, hogy ezek a tanulók jóval az átlag fölött teljesítettek.

MIT TEHET A TANÁR?

Ausztriában is egyre több osztályban vannak jelen nem német anyanyelvű gyermekek, így már régóta foglalkoznak a migráns tanulók nyelvi integrálásának kérdésével és a többnyelvűség támogatásával. Itt abban hisznek, hogy a tanulók integrálásának kulcsa a tanárok kezében van, ezért őket kell abban támogatni, hogy minél sikeresebben vezessék be a német nyelvű oktatásba a rendkívül különböző nyelvtudású és kulturális gyökerű gyermekeket, és ezt többek között a tudatos nyelvhasználaton keresztül érhetik el. Ehhez természetesen interkulturális érzékenységre is szükség van, mert a tanároknak fel kell ismerniük, hogy melyik tanulót mennyire kell támogatniuk a tanulásban. Előfordulhat akár, hogy olyan gyermeket kell integrálni az oktatásban, aki nem szocializálódott óvodában, sőt iskoláról még hírből sem hallott, mert esetleg menekülttáborban született. Ilyenkor a tanár részéről rendkívül nagy odafigyelésre van szükség. Az ilyen helyzetek komoly kihívás elé állíthatják a pedagógusokat, amelyeknek a leküzdéséhez az ÖSZ – Österreichisches

Sprachen-Kompetenz-Zentrum, vagyis az Osztrák Nyelvi Kompetencia Központ kezdeményezése nyújt segítséget.

Az ÖSZ platformot hozott létre, ahol a pedagógusok elméleti és gyakorlati segítséget találhatnak a tudatos nyelvhasználaton alapuló oktatáshoz. A kezdeményezéssel a méltányosságot kívánják támogatni a német nyelv oktatásában és lehetséges megoldásokat mutatnak arra is, hogyan tudják a tanárok a tanulók nyelvi műveltségi és szaknyelvi készségeit fejleszteni. A program célja, hogy a migráns diákok képessé váljanak arra, hogy német nyelven követni tudják az oktatást, emellett arra is nagy hangsúlyt fektetnek, hogy a gyermekek két-nyelvű identitását fejlesszék. Az elsősorban általános iskolai pedagógusokat megszólító kezdeményezés arra ösztönzi a tanárokat, hogy saját szerepüket tágabban értelmezve fogják fel, és szaktárgyuk tanításán túl időnként lépjenek „nyelvtanári” szerepbe, és a német nyelvet tudatos módon használva adják ki a feladatokat a tanulóknak. Ez alatt azt érthetjük, hogy amennyiben a feladat sikeres megoldásához a gyermekeknek szükséges megérteniük bizonyos szakszavakat, pl. matematika esetében térfogat, kerület, százalékszámítás, stb., akkor az adott szavakat a tanárok körülírják, vagy szinonimákkal helyettesítik, illetve felhívják a gyermek figyelmét a gyakran használatos nyelvtani szerkezetekre, amelyek a feladat megoldásának ismertetéséhez szükségesek.

Az ÖSZ platformján (<http://www.oesz.at/sprachsensiblerunterricht>) alaposan kidolgozott oktatási segédanyagok találhatóak különböző tárgyakból, pl. biológiából, kémiából, földrajzból és történelemből. A bárki számára elérhető és ingyenesen letölthető anyagokban kidolgozott óravázlatok, segédanyagok, és módszertani tippek is vannak. Emellett szakirodalmi ajánlót, módszertani ötleteket, szakmai rendezvényeket, sőt még tudatos nyelvhasználatot támogató iskolai jó gyakorlatokat is lehet itt találni. Az érdeklődő pedagógusok fel is vehetik a kapcsolatot olyan kollégákkal, akik már tapasztaltabbak a tudatos nyelvhasználat terén. ●

CSENOVITZ ADÉL
Tempus Közalapítvány,
Tudásmenedzsment csoport